

УБИСТВО

Доналд је убио своју девојку док је био под утицајем РСР-а. Дела се није сећао, или је изгледало да га се не сећа – а ни хипноза нити sodium amital нису могли да му врате сећање. На суђењу је закључено да није реч о потиснутом памћењу, већ о органској амнезији – виду затамњења добро познатог код РСР-а.

Детаљи убиства, приказани реконструкцијом, били су стравични, те се нису могли изнети на јавном суђењу. О њима је расправљано *in camera* – и нису откривени ни јавности нити самом Доналду. Убиство је упоређивано са чиновима насиља извршеним у случајевима привремених можданих или психосоматских кочења. Сам се чин не памти, а вероватно му ни не претходи насилна намера – починиоци се не сматрају ни одговорним нити кривим али се свеједно затварају ради сопствене и наше безбедности. То се догодило и несрећном Доналду.

Провео је четири године у психијатријској клиници за опасне малоумнике – упркос постојању сумње око тога да ли је он уопште злочинац или малоуман. Изгледа да је затварање примио са олакшањем – можда је осећао да је заслужио казну, а, без сумње, био је свестан безбедности самоће. „Нисам ја за друштво“, рекао би, жалосно, кадгод би га о томе питали.

Безбедност од изненадне, опасне неконтролисаности – безбедност и, истовремено, мирноћа. Одувек се занимао за биљке, а у болници-затвору, где је сада живео, веома су подстицали ову склоност, тако стваралачку, а истовремено и толико удаљену од опасне зоне људских односа и делања. Преузео је бригу над њиховим запуштеним, необрађеним вртovima и стварао цветне вртове, кухињске вртове, уопште вртове свих врста. Остављао је утисак човека који је нашао својеврсну аскетску равнотежу, где су људски односи, људске страсти, некада тако бурне, замењене чудноватим миром. Неки су сматрали да је шизоидан, а други да је ментално здрав: сви су веровали да је нашао својеврсни мир. Пете године дозвољена му је условна слобода, јер је могао да добије пропусницу да крај недеље проведе ван болнице. Био је страстан бициклист, те је поново купио бицикл. И управо је тако настао други чин ове необичне историје.

Јурио је, што је највише и волео, стрмом падином, када је, на оштрој кривини, изненада искрсао, непажљиво вожен, аутомобил. Окренувши би-

Iz: Oliver Sacks, „The man Who Mistook His Wife for a Hat“, London, „Duckworth“, 1985.

цикл да би избегао чеони судар, изгубио је контролу и био одбачен, глвачке, на друм.

Глава му је била тешко повређена – с масивним можданим хематомима, који су, одмах, хируршки отклоњени и исушени – а оба фронтална режња мозга су му била контузована. Лежао је у коми, непомичан, скоро две недеље, а онда, изненада, почео је да се опоравља. И тада, у том часу, почеле су „море“.

Враћање, осветљавање свести није било пријатно; опседао га је скривени немир и узбуђеност, при чему се полусвесни Доналд очигледно силовито борио, непосредно узвикујући „О Боже!“ и „Не!“ . Што му је свест постајала бистрија, враћало му се памћење, пуно памћење, сада ужасно памћење. Имао је још тешке неуролошке проблеме – слабост и неосетљивост леве стране, укоченост, а и тешки мождани недостаци – а с тим, с последњим проблемима, искрсло је нешто сасвим ново. *Убиство, чин, изгубљен са памћењем, сада је стајао пред њим, оживљен, скоро до халуцинааторних детаља.* Преплавило га је неконтролисано присећање и сасвим свладао – престано је „видео“ убиство и понављао сам чин. Да ли су то биле море, лудост или је то сада била „хипермнезија“ – продор истинске, истинољубиве, стравично појачане меморије?

Детаљно је испитиван, с највећом пажњом да се избегне свака алузија или сугестија – и ускоро је постало јасно да је он сада показивао истинско, мада неконтролисано, „сећање“. *Знао је сада све и најситније детаље убиства: све оне детаље које је открила званична истрага, али који нису никада обелодањени јавности – или њему.*

Све оно што је било, бар наизглед, заборављено, – чак и у хипнози или под инјекцијом амитала – сада се вратило и враћало. Штавише, није се могло контролисати; и, још горе, било је неиздржљиво. Двалут је покушао самоубиство на неурохируршком одељењу, па је морао да прима огромне дозе средстава за умирење и да буде везиван.

Шта се то Доналду догодило – шта се то *сада* њему догађало? Одбачена је претпоставка да би то могло да буде изненадна ерупција психичке фантазије, с обзиром на истинитост самих сећања – а чак и да је реч само о психичкој фантазији, зашто би се она појавила сада сасвим изненада, а никада раније, већ тек после озледе на глави? Сећања су била под психотичким, или скоро психотичким, набојем – била су, у психијатријском жаргону, снажно или превише „катектичка“ – до те мере, у ствари, да су незадрживо терале да помишља на самоубиство. Али, која би „катектичност“ требало да буде природна за такво сећање – када се изненада враћа, из потпуне амнезије, не тек неки мутан едиповски сукоб или кривица, већ истинско убиство?

Да ли је могуће да је са озлеђењем фронталног мозга уклоњен неки суштински механизам потискивања – и да смо присуствовали изненадном, експлозивном и сасвим посебном „ослобађању“? Нико од нас никада још није био ни чуо нити прочитао ништа слично, мада смо сви били веома добро упознати са постојањем општих разуданости код синдрома фронталног мозга – импулсивност, заједљивост, брбљивост, проста клук, сво могуће испољавање необузданог, немарног, вулгарног Id-а. Али то није карактер који је Доналд сада показивао. Није он био ни најмање импулсиван, безоб-

зиран, непристојан. Он је у потпуности очувао свој карактер, разумност и уопште своју личност – само су га и једино опседала и мучила сећања на убиство и осећање чина, која су неконтролисано избила.

Да није била реч о епилептичним или нервним чиниоцима? У тој ствари, посебно су била занимљива ЕЕГ испитивања, јер је било очигледно, на основу коришћења специјалних (назофарингалних) електрода, да је он, поред повремених grand mal кочења, имао необуздана лучења, једну дубоку епилепсију, у обема темпоралним режњевима, која се ширила надоле (претпостављали смо, али би биле потребне посебне електроде да би се то потврдило) према анусу, амигдалама и нервним завршецима – читав емоционални круг, који лежи дубоко у темпоралним режњевима. Пенфилд и Перот (Brain, 1963, стр. 596-697) описали су случајеве обнављања „сећања“, или „искуствених халуцинација“, код неких пацијената са кочењима темпоралних режњева. Међутим, скоро сва искуства или сећања која је Пенфилд описао била су донекле пасивне природе – болесници су чули музику, виђали сцене, присуствовали догађајима, али су *присуствовали као посматрачи, а не као актери*. * Нико, међутим, није никада чуо за болесника који је поново пролазио кроз искуство, боље речено кроз поновно вршење, кроз тај чин – а очигледно се управо то Доналду дешавало. Никада нисмо ни дошли до неке јасне дијагнозе.

Преостаје ми само да до краја испричам причу. Младост, срећа, време, природно зацељење, натпросечно првобитно здравствено стање, уз помоћ терапије а la Луџа за случајеве „замене“ деловања фронталних можданих режњева, учинили су, с временом, да се Доналд скоро сасвим опорави. Данас су његове фронталне мождане функције скоро нормалне. А употреба нових умирујућих препарата, која су тек скоро откривени, омогућила је ефикасну контролу лучења темпоралних режњева – а и ту је, вероватно, природно исцељење играло извесну улогу. Коначно, пажљивом и подстицајном редовном психотерапијом Доналд освештао, силовити, самооптуђујући суперега је ублажен, а мирнији тонови његовог ега сада њиме владају. Но, последња, најважнија ствар јесте та што се Доналд сада вратио баштованству. „Миран сам када обрађујем врт“, говори ми Доналд. „Никави сукоби не избијају. Биљке немају его. Не могу да те повреде“. Крајња терапија, као што је говорио Фројд, јесте рад и љубав.

Доналд није заборавио, а ни поново потиснуо ни један детаљ везан за убиство – ако се икада и радило о потискивању – али га оно више не опседа: успоставио је психолошку и моралну равнотежу.

Ипак, која је била улога памћења, првобитно изгубљеног, а потом враћеног? Откуд амнезија – а потом експлозивно враћање памћења? Откуда потпуно затамњење, а потом заслепујућа осветљавања прошлости? Шта се заправо десило у тој чудној, полунеуролошкој драми? Сва ова питања остају мистериозна до данашњег дана.

* Ипак, било је изузетака. Пенфилд описује један посебно ужасавајући, потресан пример болеснице, дванаестогодишње девојчице, која је, код сваког напада, себе доживљавала као жртву која избежљиво бежи пред убицом, који је сугиже са смотуљком пуним гмижућих змија у руци. Ова „искуствена халуцинација“ представљала је тачну репризу стварног ужасног догађаја, који је девојчица доживела пет година раније.